

AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏZİZ QIZI ƏLİYEVƏ – 100
АКАДЕМИК ЗАРИФА АЗИЗ ГЫЗЫ АЛИЕВА – 100
ACADEMICIAN ZARIFA AZIZ ALIYEVA – 100

UOT 37.0

Billurə Zahid qızı Vəliyeva

Bakı şəhəri Nərimanov rayonu 212 nömrəli tam orta məktəbin təsviri incəsənət müəllimi

QAYĞIKEŞ ANA, VƏFALI HƏYAT YOLDAŞI, AKADEMİK

Биллурə Захид гызы Валиева

*учитель изобразительного искусства полной средней школы № 212
Наримановского района города Баку*

ЗАБОТЛИВАЯ МАТЬ, ВЕРНАЯ СПУТНИЦА ЖИЗНИ, АКАДЕМИК

Billura Zahid Valiyeva

*teacher of fine arts of complete secondary school No. 212
of the Narimanov district of Baku city*

CARING MOTHER, FAITHFUL COMPANION OF LIFE, ACADEMICIAN

Xülasə. Məqalədə Azərbaycanda oftalmologiya elminin inkişafında xüsusi xidmətləri olmuş akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın fəaliyyətindən, uğurlarından danışılır. O nəinki görkəmli alim, eyni zamanda qayğıkeş ana və vəfali həyat yoldaşı kimi diqqətə çatdırılır. Zərifə Əliyeva elmi işlə yanaşı müxtəlif göz xəstəliklərinin müalicəsi və profilaktikası ilə ciddi şəkildə məşğul olmuşdur.

Açar sözlər: oftalmologiya, oftalmologiya elmi, oftalmologiya elminin yaradıcılarından biri, traxoma, qayğıkeş ana, vəfali həyat yoldaşı

Резюме. В статье рассказывается о деятельности и успехах академика Зарифы Азиз гызы Алиевой, имевшей особые заслуги в развитии офтальмологической науки в Азербайджане. Она известна не только как выдающийся ученый, но и как заботливая мать и верная спутница жизни. Поми-

мо научной работы, госпожа Зарифа серьезно занималась лечением и профилактикой различных заболеваний глаз.

Ключевые слова: *офтальмология, офтальмологическая наука, один из основоположников офтальмологической науки, трахома, заботливая мать, верная спутница жизни*

Summary. The article tells about the activities and successes of academician Zarifa Aziz Aliyeva, who had special merits in the development of ophthalmological science in Azerbaijan. She is known not only as an outstanding scientist, but also as a caring mother and faithful wife. In addition to scientific work, Zarifa Aliyeva was seriously involved in the treatment and prevention of various eye diseases.

Key words: *ophthalmology, ophthalmological science, one of the founders of ophthalmological science, trachoma, caring mother, faithful wife*

2023-cü il may ayının 10-da böyük tarixi şəxsiyyət, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illiyi qeyd edilir. Bu il, eyni zamanda, gözəl insan, qayğıkeş ana, görkəmli alim, Ulu Öndərin ömür-gün yoldaşı Zərifə Əziz qızı Əliyevanın da anadan olmasının 100 illiyi tamam olur.

Bu iki tarixi şəxsiyyət Azərbaycanımıza İlham Əliyev kimi gözəl bir insanı, xalqımızın sevimlisini, dünya azərbaycanlılarının liderini, peşəkar siyasətçini, Heydər Əliyevin demokratik, hüquqi, eyni zamanda dünyəvi dövlətçilik siyasətini uğurla davam etdirən ölkə Prezidentini bəxş etmişlər.

Zərifə Əziz qızı Əliyeva görkəmli dövlət və ictimai xadimi, cərrah-onkoloq Əziz Əliyevi ailəsində doğulmuşdu. Əziz Əliyev həkim olmaqla yanaşı müxtəlif məsul vəzifələrdə işləmişdi. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini, Dağıstan Vilayət Partiya Komitəsinin birinci katibi, Azərbaycan Respublikası Xalq Səhiyyə Komissarı, respublika Ali Soveti Rəyasət Heyətinin katibi, Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun və Azərbaycan Klinik İnstitutunun rektoru vəzifələrində çalışmışdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şərur rayonunun Şahtaxtlı kəndində dünyaya göz açan Zərifə xanım Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsini əla qiymətlərlə bitirmişdir (1947). O, XX əsr Azərbaycan Oftalmologiya məktəbinin yaradıcılarından biri, elmlər doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü idi. Moskva Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda oftalmologiya ixtisası üzrə xüsusi kurs keçmişdi (1948).

Zərifə xanım Əliyeva Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Oftalmologiya İnstitutunda elmi işçi (1949-1950), Əziz Əliyev adına Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda göz xəs-

təlikləri kafedrasının dosenti (1969-cu ildən), professoru, görmə orqanlarının peşə patologiyası laboratoriyasının müdiri, oftalmologiya kafedrasının müdiri (1982-1985) vəzifələrində uğurla fəaliyyət göstərmişdir.

Zərifə xanım müxtəlif göz xəstəliklərinin müalicəsi və profilaktikası ilə ciddi şəkildə məşğul olurdu. Ölkəmizdə oftalmologiya elminin inkişafında akademik Zərifə xanım Əliyeva xüsusi rol oynamışdır. O, elmi fəaliyyətinin ilk illərini traxoma infeksiya xəstəliyinin müalicəsinə ayırmışdı. Qarşısına qoyduğu məqsəd belə idi: respublikamızda traxomanın kökünün kəsilməsinə nail olmaq!

Zərifə xanım traxomanın müalicəsində və onun ağırlaşdırdığı hallarda nisbətən təsirli vasitələrin aşkarlanmasına, yeni antibiotikdən – aintomisindən faydalanmağa diqqət yetirirdi. Bu, təsadüfi deyildi. Sintomisin geniş antibakterial spektrlərlə bərabər, antixlamedik fəallıq daşıyırdı. Z.Ə.Əliyeva Azərbaycanın şəhər, rayon və kəndlərinə gedir, xəstəliyin başvermə səbəblərini öyrənir, kompleks halda müalicə-profilaktik tədbirlər görürdü. Traxoma xəstəliyi uşaq evlərində yaşayan balacalar arasında da geniş yayılmışdı. Zərifə xanım onlara da baş çəkir, kimsəsiz uşaqlardan əlindən gələni köməyi əsirgəmirdi.

1949-cu ildə Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda elmi işçi kimi işə başlayan Zərifə xanım 1950-ci ildə aspirantura-ya qəbul edilmişdi.

1960-cı ildə “Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə sintomisinlə müalicəsi” mövzusunda namizədlik dissertasiyası, bir müddət sonra “Azərbaycanın bir sıra kimya müəssisələri işçilərinin görmə orqanının vəziyyəti” mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdi.

Zərifə xanım dünya təcrübəsində ilk sıralarda dayanan peşə, o cümlədən kimya və elektron sənayelərində peşə fəaliyyəti ilə əlaqədar

göz xəstəliklərinin tədqiqi, öyrənilməsi, profilaktikası və müalicəsi sahəsində səmərəli fəaliyyət göstərirdi. O, oftalmologiyanın müasir problemlərinə aid bir sıra diqqətəlayiq kitabların (“İridodiyagnostikanın əsasları”, “Terapevtik oftalmologiya”) müəlliflərindən biri, 12 dərslik və dərs vəsaitinin (“Herpetik göz xəstəliyi”, “Ağır virus konyuktivləri” və s.), monoqrafiyanın (o cümlədən “Göz sulanmasının fiziologiyası”, “Şin istehsalında gözün peşə patologiyası”, “Göz sulanmasının müasir cərrahiyyə üsulları ilə müalicəsi”, “Xroniki yod intoksikasyonu ilə bağlı oftalmologiya”, “Yod sənayesində gözün peşə xəstəliyinin profilkastikası” və s. monoqrafiyalarının) müəllifidir. Həmin əsərlər nəinki respublikamızda, həmçinin onun hüdudlarından kənar da böyük şöhrət tapdı.

Zərifə xanım ümumilikdə 150-dən artıq elmi əsərin, 1 ixtira və 12 səmərələşdirici təklifin müəllifi idi.

Zərifə Əziz qızı Əliyeva görmə orqanının peşə patologiyası ilə bağlı apardığı elmi araşdırmalara görə oftalmologiya sahəsində yüksək mükafata – SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü M.İ. Averbax adına mükafatla təltif olunmuşdur (1981). Bu, Zərifə xanımın SSRİ miqyasında oftalmologiyanın inkişafında nail olduğu uğura görə verilən mükafat idi. Zərifə xanım həmin mükafatı alan ilk qadın idi.

Zərifə xanım Əliyeva qayğıkeş ana, çox yaxşı həyat yoldaşı idi. Ümummilli Lider Heydər Əliyev vəfalı həyat yoldaşından danışarkən deyirdi: “Zərifə xanım mənə xoşbəxtlik bəxş etmişdi. ...Ailəmin yaşaması, bu günlərə çatması, övladlarımla tərbiyəsi üçün və həyatımda onun əvəzsiz rolu üçün mən bu gün Zərifə xanımın məzarı qarşısında baş əyirəm. Onu bir dəqiqə belə unutmuram və unutmayaçağam. Mənim övladlarımla da bu əhval-ruhiyyədədirlər. Onlar bu əhval-ruhiyyə ilə tərbiyələniliblər, formalaşıblar. ...Zərifə xanım mənim həyatımı xoş-

bəxt edib, mənə gözəl övladlar bəxş edib. Zərifə xanım kimi həyat yoldaşım olduğuna və o, ailəmdə çox yüksək mənəvi mühit yaratdığına görə mən xoşbəxt olmuşam. Həyatımın bütün dövrlərində işlə məşğul olduğuma görə ailə məsələlərinə fikir verməyə vaxtım olmayıb. Bunların hamısı Zərifə xanımın üzərinə düşüb və o da bu vəzifəni şərəflə, sədaqətlə, çox böyük məharətlə yerinə yetirib [1].

Görkəmli alimin xatirəsi həmişə uca tutulur, Fəxrli Xiyabandakı abidəsi həmişə gülə--çiçəyə qərq olur. Bakı şəhərindəki Göz Xəstəlikləri İnstitutu, Milli Oftalmologiya Mərkəzi, Göz Klinikası, Yasamal rayonu ərazisində fəaliyyət göstərən lisey, Naxçıvan Şəhər Poliklinikası Zərifə xanımın adını daşıyır. Bakıda və Naxçıvanda adına küçələr var. Bakının Binəqədi rayonu ərazisində bu gözəl insanın adına park salınmışdır.

Çox təəssüf ki, qayğıkeş ana, sədaqətli ömür-gün yoldaşı, tanınmış alim Zərifə Əliyeva dünyasını tez dəyişdi. Cəmi 62 il yaşadı. 1985-ci il aprelin 15-də vəfat etdi.

Akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın əsərləri hazırda oftalmoloqların stolüstü kitablarıdır. Həmin əsərlərdən faydalanırlar.

Qayğıkeş ana, vəfalı həyat yoldaşı, görkəmli alim Zərifə xanım həmişə hörmətlə anılır. Həmişə də yaddaşlarda yaşayacaq, hörmət və ehtiramla anılacaq!!!

Problemin aktuallığı. Mənalı həyat sürmüş, özünün fəaliyyəti ilə xalqa, cəmiyyətə fayda gətirmiş, elmin inkişafına öz töhfəsini vermiş insanları xatırlamaq, həmişə olduğu kimi, hazırda da aktuallıq daşıyır.

Problemin elmi yeniliyi. Ölkəmizdə akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın anadan olmasının 100 illik yubileyi qeyd olunur. Məqalə bu münasibətlə yazılmışdır və onun oftalmologiya elminin inkişafındakı xidmətləri yada salınır. Zərifə xanım, eyni zamanda, qayğıkeş ana və vəfalı həyat yoldaşı kimi nəzərdən keçirilir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc tədqiqatçılar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Zərifə xanım mənə xoşbəxtlik bəxş etmişdi <http://anl.az/el/emb/ZE/Z.E.haqqinda-fikirler.html>
2. http://eye.gov.az/?smode=content&item=Akademik_Zerife_Eliyeva

E-mail: vbillure@mail.ru

E-mail: veliyevabillure@gmail.com

Rəyçilər: ped.ü.fəls.dok. İ.B. Əmirəliyeva,
ped.ü.fəls.dok. L.A. Məmmədli

Redaksiyaya daxil olub: 28.04.2023